

نقش و تأثیر باورها و نمادهای آیینی در شکل‌گیری زیگورات چغازنبیل

رضوان شمشادی^۱، سیدمجید حسینی دستجردی^۲

۱- کارشناس ارشد حکمت هنر اسلامی، rezwanshemshadi@yahoo.com

۲- مدرس دانشگاه ادیان و مذاهب، hosseinidastjerdi@gmail.com

چکیده

زیگورات چغازنبیل، انعکاسی از مفاهیم و باورهای اعتقادی-معنوی عیلامیان است. این بنا سازه‌ای است سمبولیک و نمادین که در کنار ویژگی‌های اقلیمی، با مجموعه‌ای از باورها و فرهنگ آیینی-نمادین وابسته به خود، هویت و اصالت مردم آن تاریخ و سرزمین را نمایان می‌سازد. این معبد که با پلان مربع شکل و حصار دایره‌ای‌اش، برای پرستش «اینشوشیناک» خدای مقتدر عیلام بنا شد، همچنان به عنوان عظیم‌ترین معبد این تمدن باقی مانده است. نظام طبقاتی و نمادینش در کنار سایر نمادها، نمایشی از وحدت الهی، رشد، کمال و تقدس را به نظاره می‌گذارد. از این رو برای کشف معانی وجودی زیگورات چغازنبیل، اسرار و نظم هدفمندش، سه راه پیشنهاد می‌شود: اول، عینیت بخشیدن به باورها، تفکرات آیینی و ارزش فرهنگی نمادها از طریق عنصر مهم مکان‌مندی؛ دوم، معرفی زیگورات به عنوان تقلیدی از کوه مقدس و وسیله صعود به آسمان از طریق نمادهایی چون خورشید، ماه، پلکان و بسیاری دیگر و سوم تقدس بخشی از طریق اعداد و اشکال هندسی. **واژگان کلیدی:** زیگورات چغازنبیل، باورها، اعتقادات، نمادها و نشانه‌ها.

مقدمه

انسان از زمانی که متوجه حضور خود در دنیایی بی‌کران و ناشناخته شد، اندیشیدن را آغاز نمود. او برای رسیدن به آرامش روحی و ارضای حس پرستش و بندگی، خود را در حصار اعتقادات و باورهایی قرار داد که در بروز مذاهب و ادیان بدوی بی‌تأثیر نبود. او به حضور نیروهای ماورایی ایمان داشت و همواره در پی جلب نظر آنها و ادای احترام و ارادت به این نیروها و عوامل بود. آیین‌ها، مراسم و باورها همگی راهی جهت حصول این هدف بودند که به تدریج، مهم‌ترین جزء زندگی مردم شدند و تا به امروز در قالب فرهنگ و هنر باقی ماندند. از آنجاکه عمل و اعتقاد به باورهای آیینی-مذهبی تکلیفی آسمانی و الهی محسوب می‌شد و از طرفی به جهان سرشار از ابهام آنان معنا می‌بخشید، مردم باستان، تأکید و حساسیت زیادی برای انجام بی‌کم‌وکاست آنها به منظور دستیابی به بهترین و بهترین برکات و نعمات خدایان داشتند. در این بین احداث مکان مقدس و پرستشگاه‌هایی با ویژگی‌های خاص به عنوان بهترین جایگاه انعکاس این عوامل، مورد توجه قرار گرفتند. این امر، به خصوص از زمانی که شهرسازی و استقرار در مکانی ثابت و امن رونق یافت، گسترش پیدا کرد.

سرزمین پهناور ایران با تمدنی هزاران ساله نیز از این امر مستثنی نبود. عیلامیان از هزاره چهارم قبل از میلاد در شوش ساکن بودند و پادشاهی قدرتمندی را تا قبل از حمله آشور بانیپال تشکیل دادند. با وجود جنگ‌ها و ناملایمات فراوان، شهرسازی و ساخت بناهای مقدس را رونق دادند و حدود اواسط قرن ۱۳ ق.م به دستور شاه اونتاش‌گال، شهری مذهبی با مرکزیت زیگورات چغازنبیل، (تصویر: ۱) بنا گذاشتند. این بنای پنج طبقه‌ای با معماری پلکانی‌اش برای ما از اهمیت خاصی برخوردار است. زیگورات هر می شکل چغازنبیل، دروازه ورود به قلمروی معانی و معارف باطنی است که با آگاهی بر شناخت باورها، آیین و فرهنگ ملی عیلامیان می‌توان به آن دست یافت.

درباره این نیایشگاه تحقیقات زیادی از جنبه‌های گوناگون صورت گرفته است؛ اما بیشتر این پژوهش‌ها به ساختار و معماری